

Medlemstidning

Nr 1 * mars 2016

DBW:s Botaniska Trädgårds Vänner

MEDLEM 2016

Så här fortsätter Du att vara eller bli medlem:

Genom att betala in medlems-avgiften (150:- för enskilda personer och 500:- för organisationer) på **b-g 789-0122 fortsätter Du att vara** medlem i Botans Vänförening.

Du som vill bli medlem betalar på samma sätt.

Glöm inte att skriva Ditt **namn och adress** på inbetalningskortet eller som meddelande om Du gör en internetbetalning! Ange gärna även **e-post-adress.**
Om vi inte kan identifiera inbetalningen kan Du komma att strykas från medlemslistan.

Om det är en organisation som betaler behövs namnet på **kontaktpersonen också.**

VÄLKOMMEN!

Medlemstidning DBW:s Botaniska Trädgårds Vänförening
Nr 1 2016 Årgång 6
ISSN 2001-1784
Redaktörer:
Bertil Ståhl
bertil.staahl@ebc.uu.se
Ann-Britt Magnusson
annmag@telia.com
Ansvarig utgivare:
Wiveka Schwartz
wiveka.schwartz@hotmail.se

Omslagsbild: Almknoppar
Foto: Mart Marend
Baksida: Magnoliaknopp
Foto: Solveig Artsman
Övriga foton: Ann-Britt Magnusson om inget annat anges.
Hemsida: vanner.visbybotan.se

Innehåll:

Redaktören 3
Ordföranden har ordet 4
Presentation styrelseledamöter.... 5
Lärk (Larix) 6
Recept kajpsoppa 9
Magnolian 60 år 10
Bieffekten 16
Såpnejlika 18
Järnvägsparker 20

Texter
Ann-Britt Magnusson
Bertil Ståhl
Solveig Artsman
Ulrika Ridbäck
William Ekengren
Wiveka Schwartz

Bilder
Ann-Britt Magnusson
Bertil Ståhl
Björn Magnusson
Carina Johansson
Mart Marend
Mats Lund
Ulrika Ridbäck

Tack till alla!

Alla våra arrangemang sker i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan

Solen lyser!

Sedan jag skrev sist har vi haft ett årsmöte med val av tre nya ledamöter dvs styrelsen har utökats med tre medlemmar.
Detta för att arbetsbördan blivit allt större och vi behöver vara fler som delar på den.

Du hittar presentationer av de nya ledamöter på sidan 5.
I år fyller magnolian i Botan 60 år! Detta har vi uppmärksammat genom att berätta om det vackra trädet på sidorna 10-14.
Ett referat från föreläsningen om bin och humlor kan Du hitta på sidan 15.

Vi träffas väl på Trädgårdsmässan?
Botans Vänner kommer att ha en monter, där vi berättar om Trädgården, delar ut fina vykort och hoppas att några fler vill bli medlemmar i föreningen!

I april kommer vi även att ha en föreläsare från Naturum Gotland, som berättar om fladdermössen i Botan.

Den 20 april kl 18.30 på Campus Gotland.

Lite längre fram tar apotekare Maria Ahlsten med oss på en promenad i trädgården och berättar om medicinalväxter. Datum ej bestämt ännu.

VÄLKOMMEN!

Tills vi ses nästa gång önskar vi alla våra läsare:

Ann-Britt Magnusson
redaktör

Ordföranden har ordet

DBW Botaniska Trädgårds vänförening har just påbörjat sitt sjätte verksamhetsår. Dess främsta uppgift är att medvetandegöra vilken tillgång ”Botan” är för oss alla. Vare sig Du är trädgårdsintresserad, fotograf , arbetar inom besöksnäringen, visar fastlandssläkten Visby eller behöver en stilla stund för rekreation, så finns trädgården alltid öppen.

Nu har Visby varit världsarv i tio år och arbetet med kryssningskajen är i full gång. Besöksnäringen skall utvecklas, men är ”ren” gammal.
1889 tillsattes en Turistkommitté inom sällskapet DBW och 1896 bildades Gotlands Turistförening på förslag från Sällskapet. Gotland marknadsfördes redan i mitten av 1800-talet som kurort och en ö med fantastiska historiska minnesmärken.
1878 den 10 - 11 september kom konung Oskar II till Visby för att inviga Järnvägens första sträcka Visby –Hemse. Det populära veckomagasinet Ny Illustrerad Tidning sände hit en redaktör och en tecknare. Redaktörens, med signaturen H.W, namn är okänt, men tecknaren är ingen mindre än Carl Larsson. Han var ung och just hemkommen från Paris utan stipendium och pengar och Ny Illustrad Tidning hade han arbetat för under sin studietid. Det blev ett stort fyrsidigt reportage med fina bilder där hela Sveriges borgerlighet kunde läsa om ”Den stora Jernvägsfesten.”
10 september, efter invigningen vid det nybyggda stationshuset, åkte kungen med uppvaktning och särskilt inbjudna det vackert flaggprydda tåget ner till Hemse med festligheter, musik, tal och middag. 11 september besöktes prinsessan Eugenie ”vackra men enkla landtställe Fridhem”, Läroverket, Muséet och några ruiner.
Klockan 5 anlände majestätet till DBW:s Botaniska Trädgård för att i den nyuppförda Paviljongen äta festmiddag
Från Paviljongens balkong såg kungen och gästerna ut över den av bengaliska eldar, marschaller och kalkljus upplysta trädgården med sin stora folksamling.
Se - det var en fest och vilken reklam för Trädgården !

Vid årsmötet utökades styrelsen med tre medlemmar, men tyvärr ville ingen bli ordförande. Jag övertalades att ställa upp ännu ett år, fastän jag på grund av min ålder avsagt mig återval. Jag tackar för förtroendet och skall göra så gott jag kan med hjälp av min duktiga styrelse.

Nu ser vi fram emot Trädgårdsmässan den 9-10 april och ett par föreläsningar under senare delen av våren.

Välkomna till Botans Vänner!

Wiveka Schwartz

Presentation av våra nya ledamöter

Den 17 februari hölls vårt årsmöte. Ordförande för kvällen var Hans Klintbom och vi stavade oss snabbt genom dagordningen.
Till vår glädje fick vi tre nya ledamöter invalda i styrelsen, som alltså utökades.

Solveig Artsman

Botaniska Trädgården är ett av mina smultronställen. Vet inte hur många gånger jag varit där, strövat omkring, suttit och njutit av blommor och grönska. Det är också ett av de platser som jag helst visar upp för de som kommer och gästar vår ö.
De senaste åren är en av mina absolut bästa fritidsintressen att fotografera och då helst trädgårdsmiljöer, blommor och fåglar. Vad passar då inte bättre än Botan!

William Ekengren
Nuvarande sysselsättning: rekryt (amfibieregementet). Har egen kolonilott och är intresserad av forntida odling och trädgårdsskötsel. Jag är utbildad arkeolog och tycker mycket om gamla hantverk och teknologier som användes av människorna förr. På fritiden är jag också engagerad i Gotlandståget.

Jan Calderon
Uppväxt i Roma och tillbringade somrarna i Katthammarsvik, där familjen hade en sommarstuga alldeles vid stranden. Ända sedan dess har jag varit intresserad av naturen. Under skoltiden gjorde jag bland annat ett specialarbete om Gotlands orkidéer för professor Birger Bohlin, som var en inspirerande lärare. Åkte runt med min moped en hel sommar på ön och letade upp alla orkidéarter som fanns (nästan – hittade inte Alpnycklarna, men det har jag gjort nu).
Fortsatte min utbildning med fyra år på Konstfack och tre terminer på IHR, vilket gjorde mig till Art Director och kommunikationsstrateg, yrken som jag i olika former ägnat mig åt genom livet. Återvände till Gotland 1986 och har bott på ön sedan dess, först nästan tjugo år i Visby innerstad och från 2003 på Lillängen i Västerhejde. En underbar plats för en botaniskt intresserad person – att bo mitt i ett välhävdat änge. Bland blommor och blader ska man bo!

Lärk (*Larix*)

Text och foto: Bertil Ståhl

En lärkskog i februari är ingen upplyftande syn, snarare en smula deprimerande. Lövskogar om vintern är kanske inte heller så snygga, men lärkens utseende i avbarrat tillstånd är något av det risigaste man kan träffa på. Och i grupp med andra lärkträd ser det ut som om en naturkatastrof ägt rum, eller som om någon dumpat miljöfarligt avfall i området.

Nu hittar man ju sällan lärk i några stora bestånd i Sverige, detta vårt lands enda till synes inhemska barrträd med ettåriga, om vintern avfallande barr.

Nu är lärk, så som så många andra ”svenska” växter, introducerad i landet, och därmed i princip ett främmande inslag i vår flora. Samtidigt kan den ibland sprida sig själv och beter sig således som om den vore inhemsk. Man kan också kalla den bofast och reproducerande, om man vill uttrycka sig lite mer akademiskt.

Den lärk som vi vanligen finner i Sverige, Larix decidua, europeisk lärk eller bara lärk, har sin naturliga utbredning i Alperna och Karpaterna, samt i några mindre bestånd i södra Polen. Hela släktet, Larix, rymmer elva arter, med reservation för den stora oenighet som råder när det gäller avgränsningen av speciellt asiatiska arter. I Sverige påträffas, förutom europeisk lärk, sibirisk lärk, L. sibirica (norra Sverige), japansk lärk, L. kaempferi, och kanadalärk, L. laricina, men då främst i odling, aldrig eller mycket sällan i naturlig vegetation.

Lärk har ettåriga, mjuka och ljusgröna barr, som om hösten blir intensivt gula innan de faller av. Barren är ordnade dels på långskott, där de sitter i glesa spiraler, och dels på täta kortskott. Arrangemanget påminner om det vi finner hos ceder, Cedrus, som dock skiljer sig från lärk genom att har fleråriga, styva barr (och helt andra typer av kottar).

Det kan tyckas lite märkligt att lärken fäller sina barr om hösten när de flesta andra barrträd är vintergröna. Är inte detta ett slöseri med resurser? Måhända, men det tycks fungera bra ändå. Lärk växer minst lika snabbt om inte snabbare än andra barrträd med övervintrande barr. Det finns ju dessutom andra nakenfröiga växter som fäller sina blad/barr om vintern: ginkgo och kinesisk sekvoja är två bra exempel från Botaniska Trädgården.

Liksom huvuddelen av alla barrträd är lärken sambyggare med skilda han- och honorgan på samma individ. Pollen produceras i små, oansenliga och efemära kottar, medan honkottarna är något större och rikligt förekommande. Fröna är vingade och mognar på 4-7 månader. De mogna kottarna är brett till smalt äggformade och förblir sittande i stora mängder på grenarna, ofta i flera år; de faller slutligen av hela eller tillsammans med den gren på vilken de sitter.
Hos honkottarna hittar man de säkraste karaktärerna för att särskilja olika lärkarter, något som inte är helt enkelt. Den vanliga, europeiska lärkens unga kottar är intensivt röda medan de hos sibirisk lärk är blekgröna. Hos träd med mogna eller äldre kottar går det att skilja de två arterna på att kottefjällen hos lärk är strimmiga medan de är släta hos sibirisk lärk, som dessutom har lite längre barr. Japansk lärk har kottar med utböjd spets och blågröna barr.

Lärken är som andra barrträd vindpollinerad. Till skillnad från tall har lärkens pollen inga luftsäckar. Det gör att dess pollen inte kan färdas så långt, vilket tenderar att begränsa fortplantningen hos enstaka individer.

Lärken är känd som planterad sedan mitten av 1700-talet. Under 1800-talet var det ”inne” att plantera lärk på många håll i Europa, så även i Sverige. Den började sprida sig själv och blev med tiden en del av den svenska floran. Men dess framgång som skogsträd blev ändå tämligen beskedlig, något som möjligen kan tillskrivas en parasitsvamp, lärkkräfta, som ofta angriper lärkträd. Hybridlärk, Larix x eurolepis, en korsning mellan europeisk och japansk lärk, planteras sedan ett tiotal år allt oftare i södra Sverige, bland annat som en ersättning för den vindkänsliga granen. Den är resistent mot lärkkräfta. I norra Sverige planteras i stället sibirisk lärk.

Lärk har länge använts som virke, som uppskattas för sin motståndskraft mot röta, inte minst i konstruktioner som utsätts för väta. Vår vanliga tall, särskilt långsamvuxen sådan, är ju också rötbeständig, men andelen kärnved, den centrala delen av stammen som används för hus- och annat byggeri, är mycket större hos lärk än hos tall. Både europeisk och sibiriska lärk är motståndskraftiga mot röta, men i jämförelse mellan dessa två anses den sibiriska lärken vara bäst. Än idag finns hundraåriga konstruktioner av lärkträ i drift eller åtminstone mer eller mindre intakta på olika ställen i Ryssland. Altaner, som traditionellt har byggts av impregnerat virke (vanligen av gran), byggs nu allt oftare av helt oimpregnerat dito av främst sibirisk lärk. Detta är givetvis utmärkt ur miljösynpunkt, men om virket inte är avverkat och transporterat på ett hållbart sätt får detta givetvis andra negativa konsekvenser.

Lärkträ för båtbyggen har långa traditioner. Den ryska flottan på 1700- och 1800-talet var till stor del byggd av sibirisk lärk, medan den svenska vid samma tid var av ek. Långsamvuxen, kvistfri lärk är än idag högt värderat som båtbyggarmaterial, inte minst för däck.
Under senare år har lärkträ också kommit att bli ett allt mer populärt virke till högbäddar.

Lärk används också ibland som prydnadsträd, som den är eller som bonsai. Den tål låga temperaturer och ingår i trädgränsens växter i Alperna där den når 2400 m. Den trivs inte i vattenmättad jord och vill ha mycket ljus. På Nya Zeeland har lärk planterats som skydd mot erosion, men har där kommit att sprida sig så mycket på egen hand att den nu betraktas som invasiv.

Alldeles intill S:t Olofs ruin i Botaniska Trädgården växer sedan länge ett ståtligt exemplar av europeisk lärk. Förutom exemplaret i Botaniska Trädgården finns ett fint bestånd av lärk på Kärleksstigen, nedanför Galgberget. Det beståndet planterades tillsammans med många andra mer eller mindre exotiska buskar och träd av Planteringsgillet i Wisby 1905-1912. Men exemplaret i Botaniska är äldre: 1855 står det på skylten.
Den skulle alltså vara jämnårig med de allra äldsta träden i Botaniska Trädgården. En grov stam har den, men för att vara så gammal är den inte särskilt hög, vilket möjligen varit dess räddning. Måhända har rötterna svårt att utvecklas under ruinen, eller i konkurrens med den ymniga murgrönan som klänger över S:t Olofs ruin, Gotlands största enligt vissa bedömare.

Bertil Ståhl

Vad gör vi för att fira att våren är här?

Kokar kajpsoppa kanske? Här får Du ett recept.

Det här behöver du till Kajpsoppan
3 dl hackad kajplök (eller mer om Du vill)
4-5 blad ramslök om Du har
2-3 potatisar i bitar
1 tärning kycklingbuljong
2 tärningar grönsaksbuljong
ca 2 liter vatten
en liten burk crème fråiche
smaka av med salt och svartpeppar.
ett paket knaperstekt bacon
hemmagjord majonnäs

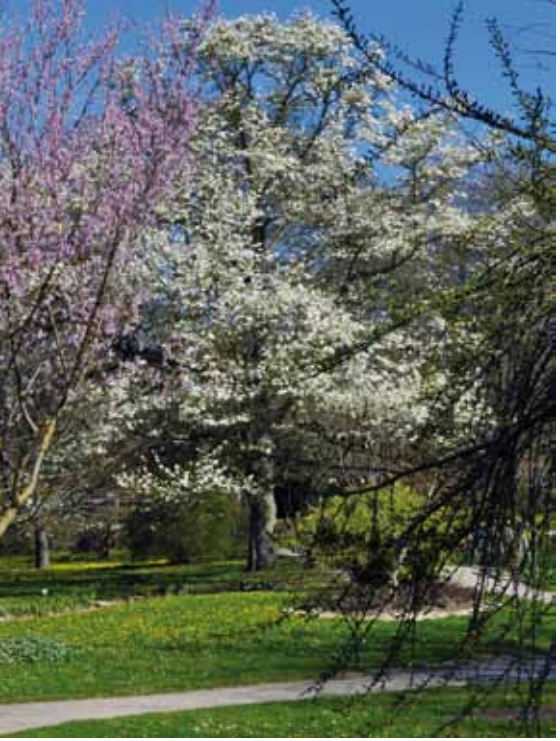

Foto: Ulrika Davidsson

Gör så här
1. Skär kajparna, ramslöken och potatisen, lägg i en kastrull tillsammans med buljongtärningarna. Tillsätt vatten och låt koka tills löken har blivit mjuk.
2. När det har kokat färdigt slå av vattnet och **spara det i en skål.**
3. Mixa det kokta med elvisp eller mixer.
4. Tillsätt kokvattnet du slog av och ytterligare vatten och buljong till lagom konsistens och smak.
5. Smaka av med salt, svartpeppar och crème fraiche.
6. Låt stå och småputtra.
Servera med kokta ägghalvor, majonnäs (eller crème fråiche), bacon och skivad baguette. En bit Brieost kan också vara gott till soppan.

Smaklig måltid!

Magnolian i Botaniska Trädgården fyller 60 år!

Den japanska magnolian *(Magnolia kôbus)* planterades för 60 år sedan och har alltså nått den aktningsvärda åldern av 60 år 2016.

Text: Ulrika Ridbäck
Foto: Solveig Artsman
Mart Marend
Ulrika Ridbäck
Gösta Lyttkens

Historien bakom den japanska magnolian i DBW:s Botaniska trädgård

Av Ulrika Ridbäck, doktorand vid Institutt for Landskapsplanlegging, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Ås, Norge.

Så som namnet avslöjar har japansk magnolia (*Magnolia kóbus*) sitt ursprung i Asien, för att vara exakt i Japan och Sydkorea. Det finns en nordlig varietet som anses extra härdig, M. kóbus var. borealis. Trädsläktet magnolia tillhör en större grupp av blomväxter som med en botanisk term kallas magnolider. Dessa är ursprungligen från samma stamfader av blomväxter, länkade till både mono- och dikotyledoner. Det finns en grupp av magnolider som består av växter informellt kända som förvedade magnolider. Dessa växter har stora och robusta, tvåkönade blommor med många ståndare arrangerade på en spiralformat förlängd blomaxel, något som är lätt att se hos familjen Magnoliaceae, där Magnolia är ett av de största släktena. Idag finns det 128 kända arter av Magnolia, spridda i Asien och på öarna som utgör Malesien (länderna Malaysia, Indonesien, Papua Nya Guinea och Filippinerna).

Den japanska magnolian publicerades och offentliggjordes som arten Magnolia kóbus av Augustin Pyramus de Candolle 1817. Han var en framstående schweizisk botanist och presenterade denna art av magnolia i en utgåva av det stora verket

Regni Vegetabilis Systema Naturale, den hittills enda världsomspännande floran som utgivits.
Blomningssäsongen för japansk magnolia kan avnjutas i april–maj. Lokala variationer kan förekomma. Idag finns det nog fler odlade japanska magnolior runt om i världen än i vilda bestånd i ursprungsområdet. Varieteten Magnolia kóbus var. borealis, som publicerades 1908 av den amerikanska botanisten Charles Sprague Sargent, förekommer på ön Hokkaido norr om den centrala ön med Tokyo. Klimatet för samtliga habitat skiljer sig ganska mycket. I Tokyo är det relativt milt Stillahavsklimat året om. Somrarna är svala och vintrarna milda, fast köldknäppar med snö kan förekomma. På Hokkaido är vintrarna kalla, ofta med långvarig snö. Det förklarar varför magnolior trivs så bra som trädgårdsväxter i norra Europa. De kan uthärda kalla vintrar med snö under en längre tid. Det är möjligt att det är just varieteten borealis av den japanska magnolian som ofta förekommer i Sveriges botaniska trädgårdar, eftersom den kan tåla kargare klimat.

Man kan säga att resan som introducerat trädgårds- och parkträd, från ursprungslandet Japan till Sverige, började under 1800-talet, då många trädgårdar skapades i Europa och Nordamerika med inspiration från Japan. Nordamerikanen George Rogers Hall var en hängiven amatörsamlare av växter. År 1861 skickade han hem

Ivar Fåhré

Magnoliablom Foto: Mart Marend

de första levande växterna från Japan till Boston, bland annat tre olika arter av Magnolia. En av dessa var arten Magnolia kóbus, som hamnade hos en känd trädgårdsodlare. Många av dessa japanska växter fraktades mellan kontinenterna i ångbåtar och blev fort populära på båda sidorna om Atlanten. Specielt arter av magnolia trivdes bra i norra halvklotets gynnsamma klimat.

I början av 1900-talet var magnoliaträd ännu ovanliga i Sverige. Men under 1940- och 1950-talet blev magnolior så småningom allt vanligare som vackra prydnadsträd i privata trädgårdar. Det sammanföll med ett trädgårdsmode som bidrog till att magnolior förekom allt oftare i trädgårdar i hela landet. Det var vanligt att man gick ihop och samverkade vid inköp av nya växter. Japanska magnolia lyste med sin frånvaro i DBW:s Botaniska trädgård ända fram till 1956. Då kom magnolians donator, handelsmannen och gotlänningen Ivar Fåhré (1887–1971), in i historien. Som ung pojke, född och uppvuxen i Visby, bar han namnet Ivar Henrik Pettersson. 1916

Magnoliablom Foto: Ulrika Ridbäck

gifte sig Ivar med Svea Lindqvist, och de tog då det nya efternamnet Fåhré, som fanns i släkten på Ivars sida (släktnamnet Fåhraeus från Fårö).

Genom sitt yrke som handelsman fick Ivar resa till länder längs Anatoliska kusten, i Asien och på Balkan. Han gjorde också många resor till andra delar av Europa. Han skapade ett gott kontaktnät med svenska konsulat och ambassader i de länder han uppehöll sig i, bland annat Storbritannien, Ryssland och Tyskland.

Paret Fåhré bodde en tid i Ryssland, men flyttade tillbaka till Sverige på 1920-talet. De fick en dotter 1928, och efter flera år i Stockholm slog familjen Fåhré sig ned i Malmö 1938, då Ivar fick anställning som handelsman i aktiebolaget Sverige–Österled i Malmö. Företaget sysslade med handel av inredningsvaror från orienten/Asien.

Ivars arbete med handel och import av fruktträd, grönsaker och lökväxter väckte hans nyfikenhet och intresse för planthandel. Snart var han insatt i import av grundstammar från populära fruktträd och transport av plantskolealster. Han skaffade sig goda kontakter med viktiga botaniska trädgårdar i Nederländerna, Tyskland och Frankrike, däribland Trädgårdshögskolan i Versailles i Frankrike.

Som pensionär i mitten på 1950-talet ville Ivar flytta ifrån Malmö, tillbaka till Gotland. Hans fru Svea trivdes dock inte på Gotland, så de sista åren, fram till Sveas bortgång, bodde de därför var för sig, Ivar på Gotland och Svea på fastlandet. Ivar bodde på Valle gård söder om Klintehamn, där han bland annat försökte sig på äppelodling.

Ivar var en givmild person och han var god vän med Torsten Malmberg hos DBW, som var verksam trädgårdsmästare under 1950- och 1960-talet i den botaniska trädgården. Ivar fick en stor leverans med grundstammar av trädgårds- och fruktträd från en tysk plantskola 1955. Samma år den 12 november ville Ivar

donera några växter till DBW:s Botaniska trädgård, däribland en Magnolia. Det verkar som att den unga Magnolian blev väl mottagen i den botaniska trädgården. I en inventering av trädgårdens träd och buskar 1961 fanns det med en liten Magnolia kóbus, som planterats på vingnötplan (yta 10 - Ost ovalen) där den än idag kan besådas. Om den japanska magnolian planterades våren 1956 har den nu nått en ålder av 60 år och en imponerande höjd. Att döma av mina egna observationer verkar den här magnolian trivas ypperligt i trädgården och blommar fantastisk fint varje vår. Det behagliga gotländska klimatet är troligen en viktig faktor, med inte alltför hårda vintrar och muren som skyddar trädgården mot den kraftiga vind som kan dra in från havet.

Källa:
Ridbäck, Ulrika (2014). Den japanska magnolians historia i DBW:s Botaniska trädgård i Visby. Från Gutabygd 2014, 9-17 (Gotlands hembygdsförbund, Visby).

Ann-Britt Magnusson
På hösten anläggas de fantastiska knopparna med sitt ludna hölje.
Tidigt på våren (redan i april) börjar knopparna brista i flera omgångar.
Slutligen öppnar sig knoppen och den mest fantastiska blomma kommer fram!
Då blomman vissnat börjar trädet bilda frukter som framåt hösten blir röda.

Foton: Solveig Artsman

Solveig Artsman
Den japanska magnolian är ett av de mest spännande träden i trädgården. Inte nog med att det är ljuvligt vackert under blomningstiden, det följer med årstiderna på sitt alldeles speciella sätt.
I år fyller trädet 60 år.
Det är verkligen värt att fira!

Bieffekten

Onsdagen den 9 mars 2016 fick vi vara med om en fantastisk resa genom många länder och platser för att titta till hur humlorna och bina i vår värld mår.
Svar: De mår illa!

Text: Ann-Britt Magnusson
Foto: Mart Marend
Solveig Artsman

Vår guide var ***Tina-Marie Qviberg***, som under flera år i sina dokumentärfilmer sökt svaret på varför vi får allt sämre skördar av bl a frukter och varför biodlare hittar allt fler döda bin i sina kupor.
De svar hon funnit är skrämmande!

Okritiskt användande av bekämpningsmedel och för stora arealer med samma grödor var ett par anledningar.
Humlor, en av de viktigaste pollinerarna, behöver flera olika grödor för att kunna samla in det som behövs till sina yngel - och samtidigt pollinera de växter de besöker. Att då odla samma gröda på enorma, besprutade arealer gör att pollinerarna inte får den varaiation som behövs. Dessutom bär de med sig de kemikalierna som sprutats ut över åkrarna hem till boet i marken och förgiftar sina yngel.

Vad gör man då för att råda bot på humle- och bibristen?
Jo, man ”odlar” humlor i stora fabriker! Dessa säljs sedan ut över världen till odlare, som saknar naturliga pollinerare. De stackars djuren far land och rike runt (spec. i USA) och hyrs ut till t ex mandelodlingarna i Californien, men även till andra storproducenter av grödor. Man kan även ifrågasätta vad som händer om dessa ”fabriksframställda” bin paras med de naturliga.

Tina-Marie visade delar av sin film ”Bieffekten”, där hon hade besökt USA, Spanien, Tjeckoslovakien m fl länder, intervjuat många och fått mängder av svar.

Många småodlare var djupt bekymrade över utvecklingen och över att vi är helt i händerna på bekämpningsmedelsindustrin.
Det är ju tyvärr inte bara ohyran, som stryker med utan även de nyttiga små arbetarna.
Även i Sverige har biodlare hittat döda bin i sina kupor. Först har man trott att de drabbats av sjukdom (kvalster), men så småningom förstått att en viktig anledning är en kombination av bekämpningsmedel och brist på tillräckligt med föda.
I Botaniska Trädgården har trädgårdsmästare Helene Stade hand om bikuporna, som finns där.
Många besökare är förtjusta över att kuporna finns och att bina både pollinerar och producerar honung.

Vad kan vi själva göra för att hjälpa våra viktiga pollinerare?

1. Spara på bekämpningsmedel!
2. Odla växter som hjälper insekterna att hitta pollen. Starta med sälg, som blommar på våren.
3. Fortsätt med andra växter, som ger blomning hela sommaren.
4. Bygg humlebon! Gräv ett hål i marken så att en upp-och nedvänd lerkruka med hål i botten, får plats. Lägg i lite material från gamla sork- eller musbon (spån från en zoo-affär t ex) i krukan. Ställ ned krukan i hålet, packa jord omkring och lägg lite stenar ovanpå. Eller gör som på bilden till vänster!

Googla på ”humlebon” (bilder) så hittar Du massor av tips!

Foto: Ninette Bahne
www.familjenbahne.com

Såpnejlika *(Saponaria officinalis)*

Text och foto: Solveig Artsman

Såpnejlikan, *Saponaria officinalis*, är en spännande växt som funnits länge i vårt land. Det finns arkeologiska fynd från 1100-1300-talen. Den första dokumenterade fynduppgiften är från Skåne år 1749. Såpnejlikan växer i större delar av Europa. Den finns antingen förvildad eller i gamla trädgårdar. Nu finns även den att köpa om man vill börja odla den själv.

Saponaria betyder tvålig eller löddrig och sapo på latin betyder tvål. Denna fleråriga ört som kan bli uppåt 70 cm, löddrar alltså väldigt bra och har genom tiderna använts till att tvätta ömtåliga tyger som till exempel ylle. Än idag används såpnejlikan till mycket gamla och känsliga textilier. Avkoket kan även användas som schampo. Det är alltså samma användningsområde inom rengöring som för de nu så populära tvättnötterna.

Växten har även använts som läkeväxt. Den lär rena blod, vara bra mot gikt och gulsot, läker irriterad hud, den är slemlösande och sänker kolesterolhalten i blodet. Eftersom den anses vara immunförsvarsstimulerande har växten även använts mot gonorré och syfilis.
Växten kan vara giftig i hög dos. Personligen tycker jag att man ska visa stor respekt för de ämnen som växter innehåller och inte koka mediciner själv. Däremot kan man gärna använda kryddörter i matlagning eller som i såpnejlikans fall, tvätta tyg med den.
Om man ska tvätta tyg ska man plocka växten när den blommar, koka den sakta i vatten och därefter passera avkoket. Man kan också torka och hacka roten för att sedan koka en kort stund i lite vatten och därefter sila. Tänk på att förvara vätskan i kylskåp i max en vecka.

Liten såpnejlika *(Saponaria ocymoides)*

Text och foto: Ann-Britt Magnusson

Såpnejlikan har en mindre släkting - liten såpnejlika, *Saponaria ocymoides*. Den växer gärna på kalkrik mark och sprider sig mindre agressivt än sin stora kusin.

Den blommar med små, söta, rosa blommor från maj till juli.

Höjd: 10-20 cm.

Den tål att stå i full sol, men trivs bäst i vandrande skugga (åtminstone i vår trädgård).

Bilden lånad från www.puh.nu

Järnvägsparker i Sverige

En översiktlig undersökning av William Ekengren
Bilder från Landsarkivet och Gotlandståget

Vid de statliga järnvägarna i Sverige var trädgårdskonsten under 1800-talet väl utvecklad och ett ämne som man tog på stort allvar; SJ höll sig med egna trädgårdsmästare och hade till och med egna plantskolor för att tillgodose behovet av växter för de olika parkerna.

Från SJ:s sida fanns en önskan att sprida trädgårdskonsten bland allmänheten och även en vilja att försköna städerna och stationsbyggnaderna. Trädgårdsmästarna gavs rang av banmästare, vilket visar hur viktigt det ansågs att man hade prydliga parker och trädgårdar under denna tid (Bjur & Engström 2010:43).

Det fanns flera skäl till varför man valde att anlägga järnvägsparker. Genom att hålla sig med vackra och välskötta parker hoppades man givetvis förmedla ett gott intryck till besökarna.
Men det fanns också rent praktiska; dels behövde man en grönskande barriär mellan ångloken och den omkringliggande bebyggelsen. Vid den här tiden var städerna oftast av trä och en gnista från en lokskorsten kunde potentiellt sätta hela staden i brand om det ville sig illa.
Dessutom fanns det vid den här tiden ett slags nyttotänkande som rotade sig i naturasamhället; marken vid stationerna skulle nyttjas av de anställda för att odla sina grönsaker som en del av försörjningen. Man var gärna till viss del självförsörjande; det var ekonomiskt rationellt och låg i tiden (Larsson 2011:6).

På Gotland byggdes järnvägen inte av staten, utan av privata aktörer. Det fanns sex olika järnvägsföretag på ön, men de var inte i drift samtidigt (Fylkinger 1995:7)
Även här fanns planteringar av träd och buskar vid nästan alla stationer och på många platser odlingsland för de anställda.

De stora järnvägsparkerna var i Visby, Etelhem och Burgsvik (Fylkinger 1995:24). Dessa stationer tillhörde alla Gotlands Järnväg. Både i Burgsvik och i Etelhem finns de forna järnvägsparkerna kvar (Fylkinger 1995:28f).
Även i Havdhem och Romakloster kan man se spåren efter de gamla parkerna.

Stationshuset i Visby

Stationshuset i Visby

Parken i Visby låg vid stationshuset utanför Söderport. På stadsplanen från 1912 finns parken utritad med slingrande gångar där besökarna kunde promenera. Idag är den en gräsplätt med en handfull träd och en cykelväg.

Fotografier från den tid då järnvägen var i bruk visar en plats som dominerades av stora, lummiga lövträd som gav skugga.

Källor:
Bjur & Engström 2010:43
Larsson 2011:6
Fylkinger 1995:7
Fylkinger 1995:24
Fylkinger 1995:28f

Stationshuset i Roma

